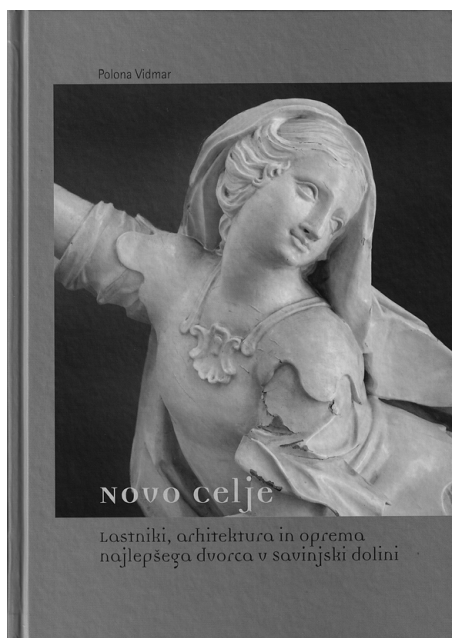

POROČILA IN OCENE — REPORTS AND REVIEWS

POLONA VIDMAR: NOVO CELJE. LASTNIKI, ARHITEKTURA IN OPREMA NAJLEPŠEGA DVORCA V SAVINJSKI DOLINI

Založba ZRC in Zavod za kulturo,
šport in turizem Žalec, uredila
Renata Komič Marn, Ljubljana 2024,
404 strani.

Obsežna monografija o dvorcu Novo Celje je izšla v knjižni seriji *Opera Instituti Artis Historiae*, ki jo urejajo na Umetnostnozgodovinskem inštitutu

Franceta Steleta ZRC SAZU, njena avtorica pa je Polona Vidmar, redna profesorica na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Mariboru in višja znanstvena sodelavka na omenjenem inštitutu ZRC SAZU. Monografija je nastala v okviru raziskovalnega programa *Slovenska umetnost v stičišču kultur* (P6-0061), ki ga iz državnega proračuna financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije. Njen natis je podprla Občina Žalec. Bogato ilustrirano knjigo je zgledno oblikoval Andrej Furlan, ki je skupaj s Polono Vidmar in Nejcem Bernikom posnel večino novih fotografij; starejše slikovno gradivo je avtorica nabrala v številnih arhivih. Opis stavbne zgodovine dvorca in njegovega predhodnika Plumberka dopolnjuje več digitalnih rekonstrukcij, ki so jih pod mentorstvom in po idejnih predlogih kastelologa Igorja Sapača izdelali mariborski študentje arhitekture Živa Kralj, Rok Rantaša in Katja Rihtarič.

Preučevanje arhitekture dvorca, njegove notranje opreme in lastnikov posesti je bilo dolgotrajen proces. Polona Vidmar je že v letih 2016 in 2023 objavila študiji o slikah in slikanih tapetah¹ ter o štukaturah v dvorcu.² Izhodišče

¹ Polona Vidmar, Slike in slikane tapete naročnika Janeza Karla grofa Gaisrucka za dvorec Novo Celje, *Acta historiae artis Slovenica*, 21/1, 2016, str. 39–73.

² Polona Vidmar, Štukature v dvorcu Novo Celje, v: *Umetnostna dediščina plemstva v času njegovega zatona. Transformacije, prenosi, reinterpretacije* (ur. Tina Košak), Ljubljana 2023, str. 155–195.

celovite raziskave je vpogled v življenjske usode lastnikov dvorca. Avtorica vlogo naročnikov in uporabnikov razume kot ključno. Od njihovih ambicij, razgledanosti in zmožnosti so odvisna gradbena in umetnostna naročila; v njihove življenjske zgodbe so ujete najrazličnejše povezave, ki so avtorico vodile do ugotovitev, kdo so bili izvajalci naročenih umetnin in kaj jih je pripeljalo k delu v Novem Celju. Polona Vidmar je tudi jezikovno spretna; bralcu stran za stranjo v tekoči pripovedi odstira, kakšno je bilo nekdaj življenje v dvorcu. Zakladnica podatkov so bili doslej neizkoriščeni arhivski viri (zlasti sta pomembna zapuščinska inventarja iz let 1761 in 1770). Poloni Vidmar je bil na voljo tudi zasebni arhiv rodbine Bardeau na gradu Kornberg v Avstriji. Tam poleg kronike baronice Eleonore Bardeau, ki je otroštvo preživela v Novem Celju, hranijo še nekaj opreme in slik iz dvorca Novo Celje.

Besedilo nas najprej seznani z dvorcem Plumberk, predhodnikom dvorca Novo Celje; slednjemu je namenjena glavnina študije. Pripoved teče kronološko in v petih poglavjih sledi menjavam plemiških rodbin, lastnic posesti. Podpoglavja se posvečajo posameznim rodbinskim članom, deli besedila pa obravnavajo pomembne dogodke, gradbene faze, naročanje opreme ipd. Vsak od lastnikov je predstavljen z življenjsko zgodbo in podatki o imovini; izpostavljene so njegove aktivnosti v Novem Celju (oziroma Plumberku); zgodbo zaključi opis njegove zapuščine. Novih ugotovitev o lastnikih dvorca ter o njihovih prispevkih h gradbenim posegom in opremi notranjščine je osupljivo veliko. Avtorica bralce seznani tudi s pomembnimi dogodki in

umetnostnimi naročili posameznih lastnikov dvorca na njihovih drugih posestih, kadar so ti vsebinsko povezani z Novim Celjem.

Dvorec Plumberk so zgradili proti koncu 16. stoletja; avtorica je na novo pretehtala dosedanje raziskave, ki dvomijo v popolno rušenje starega dvorca pred gradnjo mnogo večjega Novega Celja. V novem dvorcu so uporabili del starih zidov, ki jih je Igor Sapač prepoznal v zahodnem delu sedanje stavbe; pri gradnji so izkoristili tudi ruševinski material. Lastniki Plumberka so se hitro menjavali; najzanimivejša lastnica je bila italijanska trgovska družina Miglio. Čeprav so bili bogati, so se zapletali v dolgove, zaradi katerih je leta 1645 nastal inventarni popis, iz katerega je avtorica lahko razbrala razporeditev prostorov v zgradbi. Karlu Miglio je cesar Leopold I. podelil baronski naziv; v vojaških službah je blestel Tulij baron Miglio. Bolj tragična je bila usoda Ferdinanda barona Miglia, ki je imel hude psihične težave. Z njegovo življenjsko zgodbo je povezana legenda o prstanu, ki naj bi ga Ferdinand poklonil Marijinemu kipu v petrovski cerkvi. Legenda sicer izkrivlja resnične dogodke. Avtorici pa se je v sodnih spisih razodela Ferdinandova tragična usoda; v preteklosti je bilo življenje psihično motenih oseb bridko. Kljub bolezni je Ferdinand baron Miglio dvorec gradbeno dopolnjeval; gradil je tudi njegov sin Karel Rajmund. Zadnji iz rodbine Miglio, baron Franc, je bil samski in brez otrok. Veliko premoženja je daroval cerkvenim ustanovam; pomembna so njegova umetnostna naročila za frančiškansko cerkev v Nazarjah. Za univerzalnega dediča je določil nečaka Antona barona Metzsha, o katerem ni veliko znanega;

za njim je dedovala komaj rojena hči. Njen skrbnik se je leta 1756 odločil za prodajo več posesti, tudi Plumberka.

S prodajo dvorca Plumberk se prične osrednje poglavje v monografiji – **Dvorec Novo Celje in grofje Gaisrucki (1756–1830)**, ki osvetljuje najbolj zanimivo obdobje spomenika, ko je bila posest v lasti rodbine Gaisruck: grofov Antona (1712–1761), njegovega brata Janeza Karla (1714–1770) in Vincenca (1754–1832), sina slednjega.

Grof Anton Gaisruck je pripadal mlajši veji koroške linije rodbine Gaisruck, iz katere je odcepil novoceljsko linijo. S prvo soprogo Alojzijo, rojeno grofico Löwenburg, je živel na Dunaju. V drugem zakonu s Frideriko, baronico Cramm, je dosegel čast resničnega cesarsko-kraljevega komornika in svetnika dvorne komore. Baronica Friderika je leta 1749 podedovala gospostvo Turnišče pri Ptujju. Poznavanje Turnišča je pomembno za razumevanje, kako je nastajal dvorec Novo Celje in kako so potekala naročila za njegovo opremo. Vidmarjeva je korigirala in dopolnila precej podatkov o Turnišču. Opremo dvorca Turnišče je opisala na osnovi zapuščinskega inventarja grofa Antona iz leta 1761. Ta dokument je eden ključnih tudi za historiat posesti Novo Celje. V podpoglavju so predstavljena tudi gospostva Farrach, Eppstein in Weißenthurn, ki jih je grof Anton pridobil leta 1754; leta 1756 je kupil še gospostvo Liebenau v predmestju Gradca. Dvorec Liebenau, ki so ga leta 1852 podrl, je grof Anton dopolnjeval; danes je še ohranjen vhodni portal na dvorišče, ki ga je po mnenju avtorice načrtoval Joseph Hueber, kiparsko pa oplemenitil Veit Königer.

Grof Anton je leta 1750 pridobil celjsko gospostvo na Štajerskem, ki je vključevalo takrat že razvaljeni stari grad nad Celjem. Celjsko gospostvo je povečal z več nakupi in leta 1756 pridobil še Plumberk, kjer je zastavil gradnjo nove letne rezidence in jo v oporoki določil za fidejkomis. Iz napisa na eni od dveh plošč, vzdanih v kapelo v dvorcu Novo Celje, izvemo, da je dal grof Anton leta 1756 iz kamnov porušenega starega gradu nad Celjem zgraditi nov grad, s čimer je stari sedež Celjskih grofov postal nesmrten. Gradnja Novega Celja je stekla ob dvestoti obletnici smrti zadnjega od Celjanov, Ulrika II. Napis pojasnjuje tudi (v resnici neobstoječe) sorodstvene vezi Gaisruckov s Celjskimi grofi. Anton grof Gaisruck je bil podjeten in sposoben mož ter poznavalec preteklosti. Polona Vidmar je trditev podprla z interpretacijo zbirke plemiških portretov v dvorcu Hainfeld, delo slikarja Gennara Basila iz šestdesetih let 18. stoletja. Na enem od portretov je upodobljen možakar, ki gostom razlaga antične ostaline. Doslej je bil portret identificiran kot Anton oziroma kot Karl Kajetan grof Leslie, češ da lastnik ptujskega gradu razlaga za mesto Ptuj značilno antično preteklost. Vidmarjeva pa dokazuje, da je upodobljeni možki Anton grof Gaisruck, ki razlaga ostaline antične Celeje.

Ambiciozno zastavljena gradnja je presegala finančne zmožnosti naročnika. Iz večjega števila dokumentov je avtorica lahko razbrala pomembne informacije o gradnji in opremljanju dvorca. Še posebej je pomembna specifikacija upravitelja Jožefa Danijela Novaka iz leta 1762. Poleg številnih podatkov o umetnikih in obrtnikih

je iz specifikacije razvidno, kaj je bilo storjenega za časa grofa Antona in kaj za časa njegovega brata in naslednika Janeza Karla. Avtorica po imenih in opravljenem delu navaja vrsto mojstrov. Avtorstvo arhitekta Matije Perskega je dokazal že Igor Weigl. Polona Vidmar pojasnjuje za podeželske dvorce nekoliko neobičajno gradnjo v treh nadstropjih; v spodnjem mezaninu so bile pisarne za upravo posestva. Manj običajna je tudi pozicija kapele v pritličju, v katero se vstopa iz vhodne avle, na oratorij pa iz spodnjega mezanina. Za štajerski prostor je nenavaden tudi tloris dvorca, ki ni pričakovana zasnova s štirimi trakti okrog pravokotnega dvorišča, pač pa rahlo usločen podolgovat objekt; arhitektura sledi vzorom dunajskih palač iz časa okrog 1700. Vidmarjeva naglaša, da je Matija Persky z dvoranama v škofijskem dvorcu v Gornjem Gradu in v dvorcu Novo Celje ustvaril dva najbolj reprezentančna prostora, kar jih je bilo zgrajenih na Spodnjem Štajerskem v 18. stoletju. Posebej pomembna je bila zaposlitev štukaterja Jožefa Gebharda, ki je k nam prišel iz Wessobruna in sodeloval s slikarjem in pozlatarjem Franzem Josefom Reichom iz Gradca. K videzu dvorca sta prispevala še graški kipar Veit Königer in slikar Jožef Lerchinger; Janez Karel grof Gaisruck je kasneje angažiral še graškega slikarja Johanna Franza Petumilla. Gaisrucki gradnje in opreme dvorca niso dokončali. Opremili so le tiste prostore, ki so jih uporabljali ob občasnih obiskih.

Grof Anton se je torej predstavljal kot »novi Celjski grof«, primerjal pa se je tudi z antičnim junakom Heraklejem, kar je bilo v plemiških krogih v času zgodnjega novega veka zelo pri-

ljubljeno. Avtorica meni, da je postavitev dveh kipov na podstavkih pred vhodom v двореc načrtoval že arhitekt Matija Persky, končana pa sta bila šele po naročnikovi in arhitektovi smrti. Plačilo za njuno izdelavo je prepoznala v pobotnici kiparju Königerju v letu 1762, kar pomeni novo datacijo za oba kipa. Doslej so kipa v Novem Celju identificirali kot Herakleja in Anteja ali Kakusa, Vidmarjeva pa meni, da oba predstavljata Herakleja. Vzore je našla v neuresničenih načrtih Fischerja von Erlacha za Hofburg, ki jih je dunajski arhitekt oprl na prav tako neuresničene Berninijeve načrte za Louvre, kjer so bili ob portalih predvideni kar štirje Herakleji. Podobno so načrtovali portal neuresničene dvorne knjižnice na Dunaju, realizirana pa sta bila dva Herakleja za grad Valtice na Moravskem. Avtorica v obeh kipih pred vhodom v Novo Celje prepoznava Herakleja, enega po boju z Nemejskim levom in drugega po zmagi nad Lernajsko Hidro. Tako je po uveljavljeni baročni ikonografiji grofa Antona mogoče predstaviti kot moža, ki se je v družbi povzpел z lastnimi napori.

Grajska kapela je bila posvečena leta 1758; poslikal jo je Anton Jožef Lerchinger. Štukatura in marmoracija sta bili uničeni po letu 1930 in leta 2000 rekonstruirani, žal ne povsem dosledno. Lesene skulpture, zdaj shranjene v Narodni galeriji v Ljubljani, je izdelal Veit Königer. Razkošno dvoramno stopnišče je štukiral Jožef Gebhard, še pred poletjem 1763 pa so bile štukature na zrcalnem stropu stopnišča uničene zaradi uporabe slabega lesa. Na novo jih je izdelal Thomas Finsterwalder, a tudi teh danes ni več. Finsterwalderjeve štukature so ohranjene v nekaterih sobah

piana nobile in v oratoriju. Najodličnejši element na stopnišču je bilo osem ženskih figur, ki jih je izdelal Veit König in jih namestil na ograjo v zgornjem mezaninu (zdaj so v Narodnem muzeju Slovenije). Plačilo je prejel leta 1762, kar je verjetno leto njihovega dokončanja. Vidmarjeva je odlične kipe pronicljivo umestila v kiparjev opus in opozorila na sočasne dunajske vzore. Figure v Novem Celju nimajo atributov, zato so jih opisovalci predstavljali na različne načine, Vidmarjeva pa jih je prva argumentirano interpretirala kot nimfe. Opozorila je na t. i. Zedlerjev leksikon, ki je bil v 18. stoletju veliko v rabi in nimfe pojasnjuje kot dovilje Bakha in Cerere, kot boginje pastirjev in devic, deli pa jih na nebesne, vodne in zemeljske. Vodne (nereide, potamide, najade in limnade) in zemeljske (oreade, lemoniade, napeje in driade) se pojavljajo v skupinah po štiri, kar ustreza razporeditvi na stopnišču dvorca Novo Celje; kot takšne jih je avtorica prepoznala tudi po gestah in oblačilih. Interpretacija figur na zgornjem stopnišču dvorca je nedvomno ena najpomembnejših ugotovitev raziskave o dvorcu Novo Celje.

Najodličnejši prostor v dvorcu je slavnostna dvorana s še izvirnim stavbnim pohištvo in mojstrsko položenim kamnitim tlakom. Štukature so delo Jožefa Gebharda, ki je gojil vezi s sorodniki istega poklica v rodnem Wessobrunnu. Avtorica kot neposredni vzor navaja dvorano v Nymphenburgu, delo Gebhardovega strica iz leta 1757. Glede poslikave stropa ni oprijemljivih podatkov. Wenceslaw Georg Dunder v knjižici *Štajerski raj* (1847) poslikavo stropa opisuje kot prizor s cesarico Marijo Terezijo, ki grofu Antonu podeljuje gosposčino Celje. Podobna temu

opisu je litografija v isti publikaciji. Ikonografsko bi se tak prizor skladal s sorodnimi upodobitvami iz 18. stoletja. Avtorica se nagiba k mnenju, da je bil strop v resnici poslikan. Drži pa, da med sondiranji v letu 2001 niso našli sledi poslikav. Zatoso nekateri menili, da Dunder ni opisoval realnega stanja. Vidmarjeva nasprotno navaja možnost, da so na strop pripeli oljno sliko na platnu, za katero so se izgubile sledi. Opozarja še, da je slikar Lerchinger dobil za svoje delo v dvorcu visoko plačilo, ki bi ga lahko pojasnili z obsežno in zahtevno stropno kompozicijo.

Slikar Lerchinger pa je še pred smrtjo grofa Antona poslikal tapete v štirih sobah gosposkega nadstropja. Tapete, ki so danes razdeljene med več lastnikov, so eden najodličnejših delov opreme v dvorcu. Tematsko so bile deljene na Ogenj, Vodo, Zemljo in Zrak; te zadnje so bile uničene še pred letom 1847. Iz preostalih treh sob so tapete sneli leta 1930 in jih razprodali. Identificiranih je nekaj kosov v Hrvaškem zgodovinskem muzeju v Zagrebu, v Narodnem muzeju Slovenije, Narodni galeriji v Ljubljani, Pokrajinskem muzeju Celje in nekaj pri zasebnikih. Slike iz ognjene sobe so ohranjene skoraj v celoti. Polona Vidmar je vojaške prizore povezala z življenjsko zgodbo grofa Janeza Karla; leta 1745 je bil hudo ranjen v bojih v Italiji. Avtorica ga je prepoznala kot ranjenca, ki je središčna točka celotne kompozicije v sobi. T. i. ognjena soba je bila torej odmerjena za prikaz vojaške kariere grofa Janeza Karla in njegove srečne ozdravitve. O t. i. zemeljski sobi ni dosti podatkov; nekaj več je znane o vodni sobi, ki jo je pred prodajo fotografiral France Stele. Avtorica je posebej izpostavila sliko, ki je danes v

celjskem muzeju in predstavlja par pri kurjenju ognja. Elegantno žensko figuro je ovrednotila kot enega najlepših ženskih likov z novoceljskih tapet.

Grof Anton je posest Novo Celje razglasil za fidejkomis in kot univerzalnega dediča določil brata **Janeza Karla**, ki se je zadnjih deset let svojega življenja ukvarjal predvsem z dolgovi pokojnega brata in z gradnjo še nedokončanega dvorca. V finančnih stiskah se je zadolževal tudi sam in se zatekal v prodajo drugih posesti; leta 1768 je prodal Turnišče. V Novem Celju se je lotil gradnje gospodarskega poslopja, ki ga je načrtoval že Persky. Dela so potekala leta 1763, ko so gradili tudi oranžerijo in vrtno ograjo. Triladijsko gospodarsko poslopje so v letih 1930–1932 spremenili v bolnišnico in ob tem korenito prezidali. V oranžeriji so leta 1770 hranili 167 limonovcev in pomarančevcev, a že na franciscejskem katastru oranžerije ni več videti. Za časa grofa Janeza Karla je bila postavljen tudi vhodni portal v kompleks dvorca, za katerega je po mnenju avtorice načrte izdelal Josef Hueber, kiparski okras pa Veit Königer. Ob tem je avtorica odprla vprašanje Königerjevih t. i. Petrovških križev, katerih sedanja lokacija ob petrovški cerkvi je sekundarna. Eden od treh upodobljenih svetnikov je sv. Vincenc Ferrerski, torej zavetnik sina grofa Janeza Karla. Kartuši z grboma, ki sta zdaj prazni, pričata o plemiških naročnikih. Avtorica domneva, da je grof Janez Karel Petrovške križe dal postaviti hkrati z glavnim vhodom v dvorec.

Kljub vsem težavam pa je grof Janez Karel še naprej zaposloval umetnike in obrtnike, s katerimi je sklenil pogodbe že pokojni brat. Nekaj pa je bilo novih imen. Umrlega arhitekta Matijo Per-

skega je zamenjal Lovrenc Prager, za štukaterja pa je najel Thomasa Finsterwalderja – tudi on je bil iz Wessobrunna; bil je Gebhardov svak. Grof Janez Karel je poskrbel tudi za šest portretov rodbinskih članov v slavnostni dvorani; za slikarja je najel Josefa Cassiana Gasserja iz Celovca. Vseh osem sob v dvorcu v piano nobile pa je ostalo neopremljenih. Posebej je nenavadno, da so bile prazne tudi sobe z Lerchingerjevimi tapetami – zagotovo izjemno privlačne, a neizkoriščene.

Grof Janez Karel je dal izdelati tudi tapete s kitajskimi motivi, ki se razlikujejo od Lerchingerjevih in niso njegovo delo. Poslikane so s tempernimi barvami na zelo tanek sloj podlage, zato spominjajo na tapiserije. Leta 1930 jih je iz dvorca Novo Celje odnesel baron Turković z namenom prodaje, banovinski konservator France Stele pa je dosegel, da jih je predal Narodnemu muzeju, kjer so shranjene še danes. Prizori ponavljajo tipične evropske predstave o srečnem življenju Kitajcev; predlog za nje pa zaenkrat še niso našli.

Dedič grofa Janeza Karla je bil njegov sin **Vincenc grof Gaisruck**, ki je v času, ko je delal kariero v državnih službah, živel v dvorcu Liebenau pri Gradcu. Kasneje se je odločil za študij medicine, ga končal leta 1790 in se z družino preselil v Celovec, dvorec Liebenau pa prodal. Za dvorec Novo Celje se ni kaj dosti zanimal, čeprav je dal svoj otroški portret v slavnostni dvorani leta 1812 zamenjati s podobo odraslega moža. Naročil je še izdelavo peči v t. i. vodni sobi (peč je zdaj v Narodnem muzeju), kar dokazuje, da je vsaj eno od teh sob nameraval urediti za bivanje. Leta 1787 je zaprosil za ukinitve fidejkomisa in vloga je bila še isto leto odobrena; sledil

je stečaj. V literaturi se pojavljajo napačne letnice stečaja in prodaje; Polona Vidmar je dokazala, da je posest šele leta 1835 kupil Jožef Ludvik Hausmann.

Rodbini Gaisruck je posest pripadala osemdeset let, ob čemer se je ustvarila novoceljska linija te plemiške družine. Osemdeset let v primerjavi z drugimi plemiškimi posestniki v monarhiji ni veliko, a pripovedni lok je zgoščen v razponu od prvega nadvse ambicioznega načrta grofa Antona, ki se je primerjal s Celjskimi grofi in antičnim junakom Heraklejem, preko njegovega naslednika grofa Janeza Karla, ki so ga mnogo bolj kot dokončanje bratovih načrtov zaposlovale finančne zagate, do zadnjega grofa Vincenca, ki se je rešil bremena fidejkomisa in razglasil stečaj, ob tem pa se iz tipičnega plemiča spreobrnil v razsvetljenega meščana, ki je kariero državnega uslužbenca zamenjal za plemeniti poklic zdravnika.

Obdobje, ko je v dvorcu živel ambiciozni podjetnik **Jožef Ludvik Hausmann** (1794/95–1856) skupaj s hčerko pesnico Fanny, je bilo kratko, a zanimivo. Hausmann je bil prvi, ki si je v dvorcu uredil dom. Še pomembnejše je, da je dvorec razumel v njegovi polni namembnosti: kot gospodarsko, upravno in sodno središče gospostva. V tem smislu je opremil prostore in funkcije razdelil po etažah; za svojo družino je uredil prostore v piano nobile, torej je izpolnil namero Antona grofa Gaisrucka. Čeprav sam ni bil plemiškega porekla, se je z ureditvijo in opremo dvorca postavil v vlogo plemiča. Uredil je vrt in leta 1842 ob glavni cesti postavil t. i. Zlati križ, mogočno razpelo s pozlačeno litoželezno skulpturo Križanega. Velikopotezno je zastavil gospodarstvo, zgradil več gospodarskih objek-

tov, a očitno ni šlo vse po načrtih in leta 1849 se je odločil za prodajo.

Dvorec je po pooblaščenih kupil knez **Konstantin Salm-Reifferscheidt-Krautheim in Dyck**, a se je kmalu izkazalo, da je Hausmann kupca ogoljufal. Hausmanna so obsodili in leta 1856 je umrl za jetiko v zaporu, tri leta prej pa je umrla hčerka Fanny. Z rodbino iz visokega plemstva se je v dvorec vrnilo plemiško življenje, ki ga opisuje družinska kronika grofice Eleonore Bardeau, ki je v dvorcu preživela otroštvo in večji del mladosti, v Novo Celje pa se je vračala tudi v zrelih letih, ko je poročena živela na gradu Kornberg. Tudi v rodbini Salm niso bili vsi srečni. Za knezom Konstantinom je dvorec Novo Celje dedoval sin Franc Karel, ki pa je padel v vojaško ujetništvo, kar mu je pustilo psihične posledice. Zgodaj je umrl tudi mlajši sin Oto, najmlajši Friderik pa je po bitki s Prusi obveljal za izgubljenega. Sin Leopold je moral prositi za izstop iz jezuitskega reda, da je lahko prevzel gosposčino in nadaljeval rod. Leta 1888 se je družina preselila na posest Dyck v Porenju, ki ga je podedoval knez Leopold. V Novem Celju je uspešno zagospodaril mlajši sin Jurij, ki pa je leta 1908 opustil kmetijsko dejavnost, prodal kmetijska zemljišča in se s soprogo posvetil pisanju romanov. Eleonorina kronika opisuje tudi razmere v času velike vojne, ko sta knez Jurij in soproga izgubila premoženje, se preselila v Slovensko Bistrico, dvorec Novo Celje pa je leta 1919 kupil **Davorin Turković baron Kutjevski**.

Zakonca Turković sta s tremi otroki živela deloma v Zagrebu in deloma v Novem Celju. Ohranjenih je nekaj fotografij, ki pričajo, da so ohranjali dotedanjo opremo prostorov in tudi vrta

niso spreminjali. Bili so premožni, a so po veliki gospodarski krizi zašli v težave in leta 1930 dvorec prodali Dravski banovini. Turković je iz prodaje izvzel opremo štirih prostorov, čemur so sledili zapleti, ki jih je pomagal reševati banovinski konservator France Stele, zaslužen, da je v Sloveniji ostalo večje število dragocenih kosov opreme iz Novega Celja.

Z letom 1930 se pripoved Polone Vidmar zaključí. V krajšem Epilogu je avtorica povzela dogajanje po letu 1930. Dvorec so najprej spremenili v psihiatrično bolnišnico; med drugo svetovno vojno je bil vojaška bolnišnica, po letu 1945 bolnišnica za pljučne bolezni, med letoma 1970 in 1980 pa dom za ostarele. Radikalne spremembe namembnosti so povzročile številne prezidave in poškodbe stavbnega tkiva. Leta 1983 je dvorec prevzelo podjetje Hmezad Agrina in pričeli so se obnovitveni posegi, ki še niso zaključeni; od leta 1995 je dvorec v lastništvu Občine Žalec. Vsako poletje dvorec oživijo razstave sodobne umetnosti. Po razstavah iz prejšnjih let sta v dvorcu ostali dve umetnini. Kovinska čipka Metke Kavčič, ki na strop stopnišča riše sence v finem drobnem vzorcu, duhovito nadomešča izgubljeno štukaturo. Na strop slavnostne dvorane pa je Alen Ožbolt leta 2018 naslikal temno sivo kopreno, ki spominja na temačno in prav nič prijazno nebo, prekrito z nevihtnimi oblaki.

V **Prilogah** so zbrani prepisi inventarja iz leta 1645 Ciprijana Qualandra v Plumberku, specifikacije srebrnine in dokumentov v železni skrinji s Plumberka iz leta 1699; iz leta 1708 je zapuščinski inventar Ferdinanda barona

Miglia, iz leta 1761 zapuščinski inventar po Antonu grofu Gaisrucku, z letom 1770 pa je datiran zapuščinski inventar po Janezu Karlu grofu Gaisrucku. **Povzetek** je preveden v nemščino; sledita mu obsežen **seznam virov in literature** ter skrbno sestavljeno **imensko in krajevno kazalo**, ki bralcu lajšata iskanje podrobnosti.

Monografija *Novo Celje. Lastniki, arhitektura in oprema dvorca v Savinjski dolini* bralca prepriča s tekočo pripovedjo o lastnikih, ki so se v zgodovino zapisali kot bolj ali manj ambiciozni in uspešni gospodarji, graditelji in umetnostni naročniki. Avtorica je na osnovi številnih arhivskih virov, družinske kronike, kritičnega branja dosedanje literature in ob neposrednem ogledovanju ohranjene arhitekture in delov opreme oživila zgodbe o nekdanjem življenju v enem najodličnejših dvorcev na slovenskem Štajerskem. Osvetlila je dotlej malo znane ali celo neznane osebnosti, povezane z dvorcema Plumberk in Novo Celje. Dosledno se je držala metodologije, ki smo jo imeli priložnost spoznati že v njenih dosedanjih objavah. V ospredje pozornosti je postavila lastnike in naročnike, vsakega s svojimi sposobnostmi, ambicijami in zmožnostmi. Po svojem značaju je razprava umetnostnozgodovinska študija, v katero je tenkočutno vgrajena zgodba o nekdanjem plemiškem blišču, ki velikokrat to niti ni bil. O vsem tem danes vemo premalo in verjetno tudi zato ne zmoremo zgledno skrbeti za posvetno dediščino preteklih stoletij. A ohranimo upanje, da se dvorcu Novo Celje obetajo boljši časi.

Marjeta Ciglencečki